

Nr 444

Av herr Wedén m. fl., om ett fristående reklamfinansierat televisionsbolag, färg-TV m. m.

(Lika lydande med motion nr 345 i Första kammaren)

Inledning

Den socialdemokratiska regeringens radio-TV-politik har under hela 60-talet präglats av dogmatiskt tänkande och av ovilja att söka nya vägar. Redan på ett mycket tidigt stadium band man sig för ett bibehållande av radio-TV-monopolet och avvisade t. o. m. förslag om en förutsättningslös utredning av hela frågekomplexet. De tekniska möjligheter som föreligger för ett friare system har negligerats. Riksdagsbeslutet 1966, helt grundat på regeringens förslag, innebar en försening av TV-2-starten jämfört med de ursprungliga planerna. Än mer otillfredsställande var att viktiga problem — särskilt finansieringsfrågorna på något längre sikt — lämnades olösta. Någon planering för radio-TV-verksamheten under 70-talet har ännu inte presenterats för riksdagen.

Det nuvarande läget är enligt vår mening i hög grad otillfredsställande. Rundradioverksamheten måste ges en organisation som bättre svarar mot de krav medborgarna har rätt att ställa på modern ljudradio och television och som också bättre och mer effektivt utnyttjar de möjligheter en modern teknik ställer till vårt förfogande. En ny utredning bör snarast tillsättas med uppgift att avge förslag hur ett friare radio-TV-system bör utformas.

Principiella synpunkter

Förekomsten av flera av varandra oberoende radio-TV-företag skapar bättre förutsättningar för en fri och allsidig opinionsbildning och samhällsdebatt. Ett enda statligt företag med monopolställning innebär i dessa avseenden påtagliga risker för ensidighet och godtycke, även om en viss konkurrens mellan olika programledningar ordnas. Ett litet fåtal människor bestämmer om vilka nyheter som skall bevakas, hur de skall kommenteras och vilka personer som skall släppas fram. Det är alldeles ofrånkomligt att personliga värderingar, medvetet eller omedvetet, präglar en sådan verksamhet. Fullständig opartiskhet är visserligen omöjlig att uppnå. Men redan förekomsten av två självständiga konkurrerande företag med målsättning att var för sig ge en så allsidig bild av verkligheten som möjligt innebär en klar förbättring i detta avseende. Urvalet av åsikter, nyheter och

information blir rikare, mera allsidigt. Olika grupper inom samhället får lättare att komma till tals. Vid vägran av det ena företaget kan man vända sig till det andra.

Risken för ensidighet hos monopolet gäller givetvis inte bara nyheter och samhällsreportage. Det gäller lika väl litteratur, musik, teater och underhållning. På en del av dessa områden är radions och televisionens ställning ganska dominerande. Och i än högre grad blir det några få människors smak och beslut som blir avgörande för vad som sänds och inte sänds. Någon »objektivitet» på dessa områden kan givetvis aldrig skapas. Men konkurrens mellan fristående företag skulle väsentligt öka möjligheterna för ett brett och mer allsidigt utbud.

Genom konkurrens skapas som vi ser det förutsättningar för en bättre programproduktion. För radion och televisionen liksom för andra massmedia krävs beredskap att bryta det invanda, vilja och förmåga att satsa på nya initiativ. Detta är knappast egenskaper som tillräckligt uppmuntras i ett stort monopolföretag, även om två i viss mån oberoende programledningar inrättas under företagsledningens kontroll.

För de många som arbetar inom radio-TV-branschen innebär också ett monopolsystem klara nackdelar. Företagsledningen har självklart ett slutligt ansvar för de program som sändes, vilket särskilt i ett monopolsystem ställer stora krav på insyn och kontroll av programverksamheten. Konflikter mellan å ena sidan programproducenter, å andra sidan de ansvariga cheferna är ofrånkomliga. Liknande konflikter kan givetvis också förekomma inom tidningar. Men till skillnad från tidningsjournalister är de som arbetar inom radio-TV-branschen för hela sin yrkesverksamhet beroende av en arbetsgivare. Detta gäller naturligtvis inte endast dem som är direkt anställda inom Sveriges Radio. De många människor som är beroende av att komma fram i radio-TV för att slå igenom — musiker, skådespelare, författare etc. — har heller inga valmöjligheter. Redan förekomsten av två självständigt konkurrerande företag skulle här innebära väsentliga fördelar.

Förekomsten av flera konkurrerande företag innebär också att man motverkar Sveriges Radios utveckling till ett enda dominerande och byråkratiserat jätteföretag. Konkurrens skapar incitament för rationellare metoder och kostnadsansvar, ett mer effektivt utnyttjande av tillgängliga resurser.

Enligt vår mening talar därför utomordentligt starka skäl för ett upphävande av systemet med ett enda monopolföretag på området och för inrättande av ett friare system. Den nu beslutade ordningen är visserligen tänkt att skapa en viss konkurrens inom Sveriges Radios ram men detta är av många skäl helt otillräckligt. Inte minst betänkligt är att de båda programkanalerna TV-1 och TV-2 hårt låses vad gäller programutbudets omfattning, programproduktionens karaktär och inriktning, produktions-

metoder etc. Ett nytt självständigt företag som arbetar under konkurrens skulle med all säkerhet ge stimulans för nya grepp inom den svenska televisionen, ge uppslag för nya och mer rationella metoder och kanske också göra satsningar på väsentligt mer programtid än vad den nuvarande ordningen medger.

Rundradioverksamhetens nuvarande organisation

Även bortsett från de principiella synpunkter som ovan anförts och de fördelar som vi anser vara förenade med konkurrens i etern lider den utbyggnadsplan för radio-TV som riksdagen på regeringens förslag antog 1966 av väsentliga brister. Detta gäller speciellt TV-sidan. Sändningstiden är låg och först med införandet av TV-2 1969/70 sker en ökning. Andelen egenproducerade program är förhållandevis liten jämfört med andra länder. Och framför allt är finansieringsfrågorna fortfarande till stor del olösta. Riksdagens beslut 1966 innebar en licenshöjning från år 1969—1970 till sammanlagt 160 kr./år för radio-TV gemensamt. Det stod redan i detta sammanhang emellertid fullt klart att denna licenshöjning är helt otillräcklig om en fortsatt utbyggnad av TV-2 skall ske. Den ackumulerade fonden kommer med all sannolikhet — även med hänsyn tagen till den beslutade licenshöjningen — att ha gått åt under tiden fram till 1971. Betydande höjningar av licensavgifter kommer att bli nödvändiga även med en förhållandevis måttlig ökning av programtiden. Sveriges Radios egna beräkningar, som redovisades i remissvaret på radioutredningen, tydde på licensavgifter omkring 1975 som ligger över 300 kronor. Enligt vår mening är licensavgifter av denna storlek icke acceptabla. Det är också i högsta grad otillfredsställande att regeringen ännu inte klarlagt hur man avser att lösa finansieringsfrågorna på längre sikt. Den av chefen för utbildningsdepartementet tillämpade principen att den fortsatta utvecklingstakten av Sveriges Radio skall bli föremål för successiva bedömningar i samband med den årliga prövningen av rundradioverksamhetens behov försvårar i hög grad en rationell planering av verksamheten.

Finansieringsfrågorna måste ges en mer definitiv lösning och detta bör ske i samband med en omprövning av den gällande ordningen i dess helhet. Enligt vår mening bör man skapa ett väl fungerande konkurrenssystem där flera institutioner än Sveriges Radio kan ägna sig åt rundradiosändningar. Som vi många gånger tidigare framhållit betyder inte detta att etableringsrätten på etermedieområdet blir helt fri. Sändningsmöjligheterna är begränsade och hur de skall disponeras måste bli föremål för lagstiftning. Förhållandena är givetvis olika vad gäller TV resp. ljudradion; för den senare kan man tänka sig ett friare system än för televisionen. Men för båda medierna gäller att sändningsmöjligheterna inte får koncentreras

till någon enstaka politisk eller ekonomisk maktgruppering — detta skulle innebära påtagliga risker för en snedvriden opinionsbildning.

Planeringen måste i första hand inriktas på att skapa ramarna för ett självständigt företag för TV-2. En rad förslag till hur man kan ordna ett sådant system har framförts i den allmänna debatten. I detta sammanhang vill vi endast kortfattat ange de principer som vi anser bör vara vägledande vid uppbyggande av det nya systemet.

Statsmonopolet upphör. Koncession för TV-2 ges till ett fristående gentemot statsmakterna och Sveriges Radio oberoende företag. För att förhindra att detta blir dominerat av en enda politisk eller ekonomisk maktgruppering måste särskilda bestämmelser gälla för aktieteckningen i bolaget. En naturlig möjlighet är t. ex. att press och folkrörelser får förvärva en viss andel av aktiestocken. TV-2-företaget skall arbeta under samma regler för opartiskhet och ansvar som gäller för Sveriges Radio.

TV-2-företaget tillåtes finansiera sin verksamhet genom försäljning av reklamtid. I vad mån och från vilken tidpunkt lokala eller regionala TV-företag eller radioföretag skall ges rätt att likaledes försälja reklam bör bli föremål för särskild utredning. Därvid bör bl. a. hänsyn tas till verkningarna på dagspressens ekonomiska villkor och önskvärdheten att inte alltför plötsliga och genomgripande förändringar inträder därvidlag. Tidningsföretagens möjligheter att bli intressenter i TV-företag och därigenom uppnå vissa ekonomiska fördelar bör därvid beaktas. Reklamfinansiering är bästa sättet att ge företaget ekonomiskt oberoende gentemot staten. Det är också den enda metoden om man vill ha ett finansieringssystem som möjliggör en utveckling till ett ännu friare system i framtiden då det finns ökade möjligheter till flera företag. Vissa regler bör gälla för annonseringen. Reklam bör endast få förekomma mellan olika program eller i sammanhängande programblock. Reklamen skall således klart åtskiljas från den övriga programverksamheten. Den skall presenteras på ett sådant sätt att allmänheten inte svävar i tvivelsmål om att det rör sig om annonsering. Det får inte förekomma att ett visst program bekostas eller understöds av en viss annonsör eller annan person.

Genom dessa och andra preciserade regler för reklamverksamheten och de befogenheter som bör ges en statlig myndighet för kontroll att reglerna efterlevs undviks de risker som eventuellt kan vara förenade med reklamfinansierad radio-TV. Annonsörerna får inget inflytande över programproduktionen och man slipper reklaminslag mitt inne i olika program.

Med den här förordade organisationen får inte heller företagets styrelse och finansärer något inflytande över själva programverksamheten. Denna bör med samma oberoende och självständighet ledas av företagets chef som f. n. är fallet med radiochefen i Sveriges Radio. Han bör alltså vara bunden av de regler för opartiskhet och ansvar som är en betingelse för TV-

koncessionen. De bör vara desamma som de vilka gäller för det statliga företaget.

En utredning bör tillsättas med uppgift att skyndsamt utarbeta förslag till hur ett sådant friare system närmare bör organiseras.

Det torde klart framgå av det ovanstående att ett system som utformas ungefärligen i enlighet med dessa riktlinjer *icke* är jämförbart med de förhållanden som råder t. ex. i USA, vare sig vad gäller finansiärernas inflytande eller reklamens placering i sändningstiden. Den kritik mot verkliga eller förmenta missförhållanden i den amerikanska televisionen som brukar förekomma i dessa sammanhang från socialdemokratiskt håll är fullständigt missvisande. Vi har aldrig föreslagit inrättandet av ett amerikanskt system.

Nordiskt TV-samarbete

Frågan om ett utbyggt nordiskt televisionssamarbete har vid ett flertal olika tillfällen diskuterats i Nordiska rådet. I första hand har det därvid varit fråga om programsamarbete. Under senare tid har emellertid också frågan om se- och hörbarhet av de nationella programmen i grannländerna kommit alltmer i förgrunden. I ett medlemsförslag, väckt till Nordiska rådets femtonde session i Helsingfors (A 104), framhölls bl. a. att de tekniska förutsättningarna för avlyssning av grannländernas program i direktsändning från ursprungslandet eller för utbyggnad av en särskild kanal för främst sändning av nordiska program nu är väsentligt större än endast för några år sedan. I medlemsförslaget yrkades att Nordiska rådet rekommenderade regeringarna att utreda förutsättningarna för en inter-nordisk överenskommelse avseende ömsesidig rätt till vidarebefordran av TV-program producerat i något nordiskt land. Kulturutskottet behandlade frågan med positivt intresse och på utskottets förslag beslöt rådet bl. a. att rekommendera regeringarna att framlägga förslag till avsevärt utbyggt nordiskt TV-samarbete såväl med utgående från erfarenheterna av nordvisionssamarbetet som med beaktande av de nya möjligheter den snabba tekniska utvecklingen kommer att erbjuda.

Enligt vår mening är detta en utomordentligt angelägen uppgift. Ett utbyggt samarbete med målsättning att göra de nordiska TV-programmen ömsesidigt gemensamma för de nordiska länderna torde vara tekniskt och ekonomiskt genomförbart i icke alltför avlägsen framtid. Genom ett sådant system skulle programutbudet i respektive land väsentligt öka; och TV-publiken skulle ges en större valfrihet till förhållandevis lågt pris. Det framstår därför som utomordentligt angeläget att regeringen tar initiativ till ett gemensamt nordiskt utredningsarbete beträffande dessa frågor. I sammanhanget bör undersökas förutsättningarna att till rimliga kostnader

öka möjligheterna att främst i gränsområdena ta emot respektive länders TV-program. I avvaktan på utredningsarbetets resultat är det viktigt att sådana åtgärder ej vidtages som i en framtid kunde försvåra ett samarbete av här avsedd art.

Färgtelevision

Ett annat område där statsmakterna ännu icke fattat något beslut är tidpunkten för färgtelevisionens införande. I anledning av motionsledes väckta yrkanden hemställde 1966 års riksdag hos Kungl. Maj:t att frågan om införande av svensk färg-TV gjordes till föremål för fortsatta överväganden och att förslag i frågan snarast möjligt förelades riksdagen. Något sådant förslag har ännu icke kommit och ej heller aviserats. Enligt vår mening är detta beklagligt.

Färg-TV har startat i England och Tyskland och kommer snart i Holland och Frankrike. Eurovisionen är rustad för färgsändningar, och en rad internationella arrangemang — som t.ex. de olympiska spelen i Mexico City — kommer att sändas i färg. För Sveriges del har det nya TV-huset i stor utsträckning planerats för färg liksom det nya länknätet — det är endast det äldre som måste kompletteras till en ganska ringa kostnad. Om färgsändningar skall kunna starta ungefär samtidigt med TV-2 1970 är det emellertid nödvändigt med hänsyn till förberedelse tiden för Sveriges Radio att ett beslut fattas av riksdagen innevarande år.

Det finns också andra skäl som talar för ett snabbt beslut i denna fråga. Ju längre fram i tiden man skjuter på beslutet desto större del av färg-TV-mottagarna kommer att importeras genom att den svenska industrin kommer i ett sämre konkurrensläge. En annan faktor av betydelse är ålderssammansättningen hos det nuvarande apparatbeståndet. Det stora antalet apparater som tillfördes marknaden under åren 1958—1962 beräknas vara förbrukade i slutet av 60-talet och i början av 70-talet. Från allmänhetens sida är det därför ett intresse att få kännedom om tidpunkten för införande av färgsändningar så att apparatinköpen kan rättas därefter.

Enligt vår mening bör därför regeringen till årets riksdag framlägga förslag om startande av färg-TV om möjligt redan till årsskiftet 1969—1970.

Under återopande av vad som ovan anförts hemställer vi,

att riksdagen måtte besluta att

- 1) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om
 - a) skyndsamt utredning och förslag om ett från Sveriges Radio fristående reklamfinansierat företag för program 2 i TV, organiserat enligt i motionen angivna riktlinjer, som tryggar en självständig programverksamhet utan inflytande på programmen från ägares eller reklamköparens sida, och

med samma förpliktelser i fråga om opartiskhet och mångsidighet som de vilka f. n. åvilar Sveriges Radio,

b) utredning om större frihet för sändningar av lokala och regionala ljudradioprogram.

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om initiativ syftande till en utredning på nordisk basis angående utbyggt nordiskt TV-samarbete på det sätt som anges i motionen,

3) att förslag om tidpunkten för införande av färg-TV förelägges innevarande års riksdag.

Stockholm den 25 januari 1968

Sven Wedén (fp)

Ingemar Mundebo (fp) Henning Gustafsson(fp)

Elias Jönsson (fp)

i Ingemarsgården

Sven Gustafson (fp) Cecilia Nettelbrandt (fp)

Bertil Ohlin (fp)

i Göteborg
